

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА
ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ

И. АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИ ЖАНА
КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

Д 13.13.008 диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК:371.126.1.

МАТИКЕЕВ ТАЛАНТБЕК КУРМАНАЛИЕВИЧ

ПЕДАГОГИКАЛЫК КАДРЛАРДЫ ДАЯРДОО СИСТЕМАСЫНДА
БОЛОЧОК МЕКТЕП МУГ АЛИМДЕРИНИН БАШКАРУУЧУЛУК
МАДАНИЯТЫН КАЛЫПТАНДЫРУУ

13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын
жана билим берүүнүн тарыхы

Педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук
даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын

АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек – 2014

Басууга 13.01.2014 кол коюлду. Форматы 60x84 1/16.

Офсет кагазы

Көлөмү 1.75 б.т., Нускасы 100 экз.

КББАНын «Билим» басма борбору
Бишкек ш., Эркиндик бул. 25.

Диссертациялык иш Ош мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасында аткарылды.

Илимий жетекчи: педагогика илимдеринин доктору, доцент
Каниметов Жангороз Каниметович

Расмий оппоненттер: педагогика илимдеринин доктору, профессор
Дюшеева Назира Кубанычбековна

педагогика илимдеринин кандидаты, доцент
Сулайманова Рахат Токтогуловна

Жетектөөчү мекеме: Жалал-Абад мамлекеттик университетинин башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы кафедрасы (Дареги: 715600, Жалал-Абад ш., Ленин к., 57).

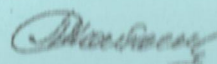
Диссертация 2014-жылдын 14 февралында саат 13.00дө И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденип алуу боюнча Д 13.13.008 диссертациялык кеңештин жыйынында корголот.

Дареги: 720026, Бишкек шаары, И.Разаков көчөсү, 51.

Диссертация менен И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин илимий китепканасынан таанышууга болот.

Автореферат 2014-жылдын 14-январында таркатылды.

Диссертациялык кеңештин окумуштуу катчысы, педагогика илимдеринин доктору, профессор:

Калдыбаева А.Т.

ИЗИЛДӨӨНҮН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Кыргыз Республикасында саясий, социалдык жана экономикалык чөйрөлөрдө болуп жаткан реформалар билим берүүнү өнүктүрүү стратегиясында да чагылдырылууда. Бүгүнкү күндө билим берүүнүн максаттары, милдеттери, мазмуну, түзүмү жана билим берүүнү башкаруу принциптери түп тамырынан өзгөрүүгө учуроодо.

Билим берүү системасын жаңылоонун стратегиясы мектепти башкаруунун ата мекендик жана чет элдик тажрыйбаларды чыгармачылык менен кайрадан иштеп чыгуунун негизинде мектеп реформасын жүзөгө ашырылышы керек.

Республикада жүргүзүлүп жаткан реформалар жана өзгөрүп жаткан социалдык-экономикалык шарттар мектепти башкаруу системасын илимий негизде жана азыркы учурдагы менеджменттин принциптерине негизденип башкарууга өтүүнү талап кылууда.

Окуу процессин мазмундук жактан өзгөртүү жана анын натыйжасында билим берүүнүн деңгээлин жакшыртуу аркылуу тиешелүү натыйжаларды алуу үчүн мектептердин жетекчилеринде башкаруу маданиятын калыптандыруу зарыл.

Азыркы учурда мектептердин иш практикасы билим берүү процессинин негизги субъектиси болгон мугалимдин ишинин функциясында олуттуу өзгөрүүлөр жаралып, окуучулардын инсан катары өзүн көрсөтө алуусу үчүн шарттарды түзүүнү негизги маселеге айланып, бул мугалимдердин башкаруу маданиятын калыптандырууну талап кылууда.

Жалпы билим берүүчү мектептердин болочок мугалиминин башкаруучулук маданиятына болгон өзгөчө кызыгуусу социалдык – экономикалык жана коомдук жашоонун өзгөрүүлөрү, жалпы жана кесиптик билим берүүнүн деңгээлине коюлчу талаптардын өсүшү менен шартталган.

Кыргыз Республикасында орто билим берүү системасынын пайда болушу, өнүгүшү жана мектепти башкаруу проблемаларына Ж.А. Аманалиевдин, М.Р. Балтабаевдин, И.Б. Бекбоевдин ж.б. изилдөөлөрү арналган.

Орто билим берүүнү модернизациялоо, жаңы шартта билим берүү саясатын калыптандыруу, аны өнүктүрүүнүн тенденциялары И.С. Болжурова, Ж.К. Каниметов, Л.П. Мирошниченко ж.б. тарабынан изилденген.

Жогорку окуу жайларында педагогдорду даярдоонун жана өнүктүрүүнүн түрдүү проблемалары боюнча россиялык окумуштуулар С.И. Архангельский, Ю.К. Бабанский, Т.А. Беспалько, В.А. Сластенин, И.В. Кузьмина ж.б. изилдөөлөрдү жүргүзүшкөн. Ал эми Ш.А. Алиев, Н.А.

Асипова, А.А. Алимбеков, Д.Б. Бабаев, Ж.У. Байсалов, Н.К. Дюшеева, А.Т. Калдыбаева, В.Л. Ким, Э.М. Мамбетакунов, А.М. Мамытов, Т.В. Панкова, Е.Е. Син ж.б. айрым эмгектери да ушул проблемага арналган.

Мугалимдердин кесиптик жактан калыптанышына жана алардын квалификациясын жогорулатууда методикалык билимдерин, көндүмдөрүн өркүндөтүүнүн проблемалары И.Б. Бекбоев, Д.Б. Бабаев, Л.П. Кибардина ж.б. тарабынан изилденген.

Профессор И.Б.Бекбоевдин изилдөөлөрүндө үзгүлтүксүз билим берүүдө математикалык маданиятты өнүктүрүүнүн негизинде математика мугалимдерин даярдоо маселелери каралган.

Педагогика илиминде мектеп мугалимдеринин “башкаруучулук маданияты” түшүнүгү боюнча алигиче бирдиктүү пикир жок. Аны калыптандыруунун педагогикалык шарттары толук аныкталган эмес, окуу жана тарбиялоо процессин жана бүтүндөй билим берүү системасын эффективдүү башкаруунун илимий негиздери иштелип чыга элек.

Башкаруучулук маданияттын абалы республикабызда кандай экендигин аныктоо максатында өзүбүздүн жүргүзгөн изилдөөнүн натыйжаларын талдоо, анын өнүгүүсү жетишсиз деңгээлде экендигин көрсөттү. Ош областынын жалпы билим берүүчү мектептеринде өткөрүлгөн анкеталык сурамжылоо мугалимдердин 10%ы гана башкаруучулук маданияттын жогорку деңгээлин, 43% – орточо деңгээлди көрсөттү, ал эми мектеп мугалимдеринин 47%ы төмөнкү деңгээлди түздү. Бул мугалимдердин билим берүү процессин башкаруу ишмердүүлүгү көптөгөн жылдар бою иш жүзүндө расмий жана административдик көрсөтмөлөрдү жана чечимдерди аткаруу менен гана чектелгендиги менен түшүндүрүлөт.

Изилдөөнүн актуалдуулугу мугалим кадрларын даярдоодогу *карама-каршылыктарды* чечүүнүн оптималдуу жолдорун илимий жактан негиздөө зарылдыгы менен шартталган.

Темага тиешелүү илимий адабияттарды жана педагогикалык тажрыйбаларды анализдөө жогорку окуу жайларында даярдалган педагог адистердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун зарылдыгы, кесиптик компетенттүүлүгүн, инсандык сапаттарын өркүндөтүүгө коюлуучу талаптардын өсүшү менен болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын жөндөөгө арналган педагогикалык технологиялардын иштелбегендигинин ортосунда объективдүү карама-каршылыктар бар экендигин көрсөттү.

Аталган карама-каршылыктарды жоюу, болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын өнүктүрүү, окуу тарбия процессин башкаруунун моделин түзүү жана болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандырууну методикалык жактан камсыздоо изилдөөнүн проблемасы катары белгиленип, диссертациялык

изилдөөнүн темасы: “Педагогикалык кадрларды даярдоо системасында болочок мектеп мугалимдеринин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу” деп аныкталды.

Диссертациянын темасы менен илимий изилдөөлөрдүн байланышы. Изилдөөнүн темасы ОшМУнун педагогика кафедрасынын илимий-изилдөө иштеринин тематикалык планына кирет.

Изилдөөнүн максаты: педагогикалык жогорку окуу жайларда болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун педагогикалык шарттарын аныктоо жана аны илимий-методикалык жактан негиздөө, окуу-тарбия процессине киргизүүнүн жолдорун иштеп чыгуу.

Изилдөөнүн милдеттери:

1. Педагогикалык жогорку окуу жайларда даярдалуучу болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун теориялык жана методикалык жактан изилденишинин учурдагы абалын талдоо.
2. Билим берүү мекемелериндеги мугалимдердин башкаруучулук маданиятынын компоненттерин аныктоо, аларды калыптандыруунун деңгээлдерин, технологиясын жана баалоо критерийлерин иштеп чыгуу.
3. Болочок мектеп мугалимдеринин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу процессин моделдештирүү.
4. Болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандырууну камсыздоо максатында иштелип чыккан технологиялардын, методикалык сунуштардын натыйжалуулугун педагогикалык экспериментте текшерүү жана жыйынтыктоо.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык мааниси:

- болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун илимий-практикалык негиздери, аларды уюштуруудагы кемчиликтердин мүнөзү жана себептери аныкталды;
- педагогикалык кадрларды даярдоо системасында болочок мектеп мугалимдеринин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун модели иштелип чыкты;
- болочок мектеп мугалимдеринин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун деңгээлдери, көрсөткүчтөрү, аны баалоонун критерийлери жана атайын курстун программасы иштелип чыкты;
- болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун технологияларынын натыйжалуулугу мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу курстарында колдонулду жана педагогикалык эксперимент аркылуу далилденди.

Изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү: болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу боюнча диссертант тарабынан сунушталган модель, педагогикалык технологиялар, атайын курстун программасы жана методикалык сунуштар педагогдорду даярдоочу жогорку окуу жайлардын окуу-тарбия ишинде, мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу боюнча курстарда пайдаланылат.

Коргоого коюлуучу негизги жоболор:

1. Мектеп мугалимдерин жана болочок адистерди кесиптик жактан даярдоодо алардын башкаруучулук маданиятынын калыптанышынын учурдагы абалын изилдөөнүн натыйжасында белгиленген жетишкендиктер жана кемчиликтердин мүнөзү, пайда болуу себептери.
2. Болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун модели жана аны ийгиликтүү иш жүзүнө ашырууну камсыз кылуучу педагогикалык шарттар.
3. Мугалимдин башкаруучулук маданиятынын компоненттери жана алардын өз ара байланышы.
4. Болочок адистердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун натыйжалуулугун текшерүүчү критерийлери, деңгээлдери жана көрсөткүчтөрү.
5. Педагогикалык эксперименттин жыйынтыгы жана методикалык сунуштар.

Изилдөөчүнүн жекече салымы: Изилдөөчү тарабынан болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун компоненттери, технологиялары, педагогикалык шарттары аныкталды; башкаруучулук маданият түшүнүктөрүн, көндүмдөрүн калыптандыруу боюнча илимий-методикалык сунуштар иштелип чыкты жана Ош мамлекеттик университетинин, Ош гуманитардык-педагогикалык институтунун окуу-тарбия процессине киргизилди. Окутуучулар үчүн семинарлар, тегерек столдор уюштурулуп, методикалык иштелмелер сунушталды.

Изилдөөнүн натыйжаларын апробациялоо жана тастыктоо.

Диссертациялык изилдөөнүн жыйынтыктары Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы жана чет өлкөлөрдөгү илимий-практикалык конференцияларда талкууланган:

“И. Раззаков – мамлекеттик ишмер жана улуу инсан” аттуу анын 100 жылдык мааракесине арналган илимий-практикалык конференцияда (ОшМУ, 2010); “Эгемендүү Кыргызстандын туруктуу өнүгүүсүнүн көйгөйлөрү жана келечеги” аттуу Кыргыз Республикасынын 20 жылдыгына арналган илимий-практикалык конференциясында (И.Арабаев атындагы КМУ, 2011); “Билим берүүнүн көйгөйлөрү жана эл эңсеген жаңы муундар” аттуу эл аралык илимий практикалык конференцияда

(ЖАМУ, 2012); “Борбордук Азиядагы педагогикалык кадрларды даярдоонун теориясы жана практикасы” аттуу эл аралык илимий-практикалык конференцияда (Ж.Баласагын атындагы КУУ, 2013).

Изилдөөнүн негизги этаптары. Изилдөө 2007-жылдан 2013-жылга чейин үч этапта өткөрүлдү.

I этапта (2007-2009-жж.) кесиптик, педагогикалык жана башкаруучулук маданияттын түрдүү маселелерине арналган философиялык, психологиялык, педагогикалык, башкаруучулук жана усулдук адабияттар талдоого алынды. Болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятынын абалын аныктоо максатында мектеп мугалимдеринин, студенттердин арасында анкеталык сурамжылоо жүргүзүлдү. Болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун педагогикалык шарттарын аныктоо боюнча изилдөөлөр жүргүзүлдү. Изилдөөнүн методологиялык негиздери, максаты, милдеттери, методдору, гипотезасы аныкталды жана эксперименттин модели түзүлдү.

II этапта (2009-2011-жж.) болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандырууга мүмкүндүк берүүчү педагогикалык шарттар менен технологиялар иштелип чыкты. Алардын натыйжалуулугун педагогикалык эксперимент аркылуу текшерүү жүргүзүлдү.

III этапта (2011-2013-жж.) педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары боюнча мурда иштелип чыккан айрым жоболорго түзөтүүлөр киргизилди. Жыйналган материалдар талдоого алынып, жыйынтыктар чыгарылды. Изилдөөдө алынган маалыматтарды системалаштыруу, жалпылоо жүргүзүлдү жана анын ишенимдүүлүгү текшерилди. Изилдөөдө алынган сунуштар практикага киргизилип, анын жыйынтыктары жалпыланды.

Диссертациялык изилдөөнүн натыйжаларынын жарыяланышы: Изилдөөнүн багыты боюнча эки усулдук колдонмо, 11 илимий макала, анын ичинен бир макала Казахстан Республикасында, бир макала Өзбекстан Республикасында чыгарылган.

Диссертациянын көлөмү жана түзүлүшү. Диссертациялык иш киришүүдөн, үч главадан, корутундудан, колдонулган адабияттардын тизмесинен жана тиркемелерден турат. Иште 13 таблица, 27 сүрөт жана 3 тиркеме камтылган. Диссертациянын көлөмү 168 беттен турат.

ИЗИЛДӨӨНҮН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө изилденип жаткан проблеманын актуалдуулугу негизделип, максаты жана милдеттери, объектиси, предмети, максатка жетүүнүн илимий божомолу, методологиялык негиздери жана методдору

аныкталды. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы, теориялык жана практикалык мааниси, негизги этаптары, коргоого сунушталуучу илимий жоболор жана алардын апробацияланышы көрсөтүлгөн.

“Башкаруучулук маданиятты калыптандыруунун теориялык-педагогикалык шарттары” – деп аталган биринчи главада изилденүүчү проблеманын азыркы күндөгү абалы талданган. Бул бир катар мыйзам ченемдүүлүктөрдү табууга мүмкүнчүлүк берди: мектептин ишинин эффективдүүлүгү көбүнчө мектеп мугалимдери менен администрациясынын билим берүүнүн башкаруучулук милдеттерин чечүү ыкмаларын, жолдорун канчалык деңгээлде өздөштүргөнүнөн көз каранды; башкаруучулук билимдердин негиздери, билгичтиктер менен көндүмдөр, адистерди ЖОЖдо окутуу процессинде жана мектеп мугалиминин иш тажрыйбасында калыптанат.

Психологиялык-педагогикалык адабияттарды талдоо билим берүү системасындагы башкаруу маселесинин изилдениши белгилүү бир деңгээлде чагылдырганын көрсөттү (Т.Г. Бадетко, И.Б. Бекбоев, И.С. Болжурова, К.Я. Вазина, Ю.В. Васильев, Ж.К. Каниметов, Ю.А.Конаржевский, В.А. Кочетков, В.С. Лазарев, М.М. Поташник, Т.Н. Шамова, Е.А. Ямбург ж.б.), бирок болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу проблемасы жалпы билим берүү мекемелердин азыркы учурдагы иш тажрыйбасына ылайык изилденген эмес. Мектеп мугалимдеринин башкаруучулук маданиятынын теориялык базасы педагогикалык илимде жетишерлик изилденген болсо дагы, башкаруучулук маданиятты калыптандыруунун практикалык маселелери жетишерлик деңгээлде иштелип чыга элек.

Мектепти башкаруудагы педагогикалык менеджменттин принциптери, методдору, уюштуруу формалары жана башкаруунун технологиялары мектептин окуу тарбия процессинин эффективдүүлүгүн жогорулатууга максаттуу багытталган эмес.

Психологиялык-педагогикалык адабияттарда башкаруучулук маданият педагогикалык жалпы кесиптик маданияттын курамдык компоненти катары сыпатталууда. Башкаруу теориясы боюнча негизги изилдөөлөрдү (Ю.В. Васильев, Ю.А. Конаржевский, М.М. Поташник ж.б.). талдоо бир катар педагогикалык менеджменттин түшүнүктөрүн тактоого мүмкүнчүлүк берди.

Маданият түшүнүгүнүн мазмуну төмөндөгүлөрдү камтыйт.

– *маданият* инсандын коомдук жашоого кирүү жолу катары, инсандын өзүнүн таанып-билүүчүлүк тажрыйбасынын бөлүнгүс бир

бөлүгү катары, ошол эле учурда өзүн индивидуум деп сезүүсү катары каралат¹;

- *маданият* – инсандын өзгөчө мүнөздөмөсү катары: аң-сезим, жүрүм-турум, аны курчаган дүйнө менен аракеттешүүнү максат кылуу, өзүн-өзү таануу ж.б.;
- *маданият* инсандын адамзат топтогон илимий, маданий, техникалык жана социалдык жетишкендиктерин пайдалана билүүсү. Керектүү болгон маалыматтарды турмушта жана кесиптик ишмердүүлүгүндө колдоно билүүсү².

Башкаруучулук маданият – кесиптик-педагогикалык ишмердүүлүк менен тыгыз байланышта. Башкаруу маданиятынын тармагы өтө татаал жана түрдүү багыттарга ээ. Анын бири-бири менен болгон байланыштары 1-сүрөттө берилген.

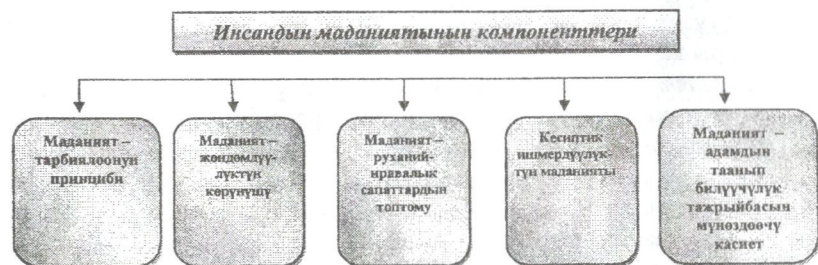

1-сүрөт. Маданияттын негизги багыттары.

Инсандын маданиятын калыптандыруунун проблемасын талдоонун негизинде биз төмөндөгүдөй сапаттардын бири-бири менен болгон байланышын аныктадык (2-сүрөт):

¹ Маржариан Э.С. Теория культуры и современная наука. – М.: Мысль, 1983. – С.57-60.

² Сугай Л.В. Термины "культура", "цивилизация", и "просвещение" в России XIX-начала XX века // Труды ГАСК. – Выпуск II. Мир культуры. – М.: ГАСК, 2000. – С.39.

2-сүрөт. Инсандын маданиятынын негизги компоненттери.

Проблеманы иликтөөнүн натыйжасында биз педагогикалык башкаруу маданиятын, педагогикалык сапаттар эң эле толук жазылган жалпы адамзат маданиятынын бөлүгү деген тыянакка келдик. “Башкаруучулук маданият” түшүнүгү “башкаруу маданиятына” жакын, бирок теңдеш эмес. Биринчиси, мектепте иштеген мугалимдердин кесиптик жана инсандык сапаттарын, экинчиси – анын окуу-тарбиялык, уюштуруучулук, илимий-усулдук жана башка ишмердүүлүгүн мүнөздөйт. Бул сапаттардын бири-бири менен байланышы 3-сүрөттө көрсөтүлдү:

3-сүрөт. Мугалимдин башкаруучулук ишмердүүлүгү.

Башкаруучулук маданият психологиялык-педагогикалык ишенимдер менен чеберчиликтин синтезинен, жалпы башкаруучулук этика менен өз ара мамилелер системасынан, стилден, салт-санаалар менен жүрүм-турумдан куралат. Башкаруучулук ой жүгүртүүнүн алдын-ала билүү, прогноздоо сыяктуу элементтери социалдык кубулуштарды (педагогикалык маркетинг) педагогикалык интерпретациялоо менен байланыштуу. Башкаруучулук ишмердүүлүктүн башка өзгөчөлүгү болуп түрдүү функциялар менен тапшырмаларды (пландаштыруу, уюштуруу, коомдук жана административдик тапшырмалар, көзөмөлдөө, талдоо жана башка) аткаруу болуп эсептелет. Башкаруу иши өзүнө максатты аныктоо,

пландаштыруу, уюштуруу, мотивациялоо жана көзөмөлдөө циклин камтыйт:

1. Максатты аныктоо функциясы башкаруунун багытын белгилеген жана аны маанилүү кылган биринчи кадам. Башкаруунун бул стадиясында ишмердиктин максаттары, милдеттери аныкталат.
2. Пландаштыруу – башкаруунун функциясы катары башка функциялардын негизин камсыз кылат жана алардын эң бир маанилүүсү болуп эсептелет.
3. Уюштуруу функциясы – план ким тарабынан жана кандайча аткарылып жаткандыгынан маалымат берет.
4. Мотивациялоо функциясы – мектепте эмгектенген педагогдордун жүрүм-турумуна таасир этүүчү принциптердин топтомун түзөт. Ошол эле учурда жалпы педагогдордун, кызматкерлердин натыйжалуу иштешине жагымдуу атмосфераны түзүү, коллектив менен активдүү карым-катышууну уюштурууну көздөйт.
5. Көзөмөлдөө функциясы – бул байкоону жана уюмдун ишмердүүлүгүнүн ар кандай түрлөрүн жөнгө салууну, аткарууну жана текшерүүнү камтыган үзгүлтүксүз процесс. Көзөмөлдөө функциясында жетишкен жыйынтыктар менен пландаштырылган иштердин жыйынтыктарын салыштырып кароого болот.

Мугалимдин башкаруучулук маданияты негизги компоненттердин бүтүндөй инсандык, кесиптик жактан көрүнүктүү өнүккөндүгүн көрсөтөт. Негизги компоненттер педагогикалык ишмердүүлүктүн өзүнчөлүгүндө, окуу, тарбия жана бүтүндөй педагогикалык башкарууну белгилүү бир деңгээлде чыгармачыл жана туура жүзөгө ашыруу жөндөмдүүлүгүнөн көрүнөт.

Адистин башкаруучулук маданиятынын көп аспектилүү көрүнүштөрүн, ошондой эле, анын кесиптик даярдыгына болгон талаптарды талдоо аркылуу мектеп мугалиминин башкаруучулук маданиятынын түрдүү аспектилерин түзүү менен андан төмөнкүлөрдү көрүүгө болот:

- мектеп мугалиминин башкаруучулук маданиятынын базалык деңгээлин башкаруучулук билимдердин системасы, инсандын кызыгуусу, анын дүйнө таанымы жана педагогикалык системаларды башкаруу жаатындагы эрудициясын түзөт;
- мектеп мугалиминин ишенимдер системасын түзүүчү башкаруучулук маданиятынын дүйнө таануу деңгээли, анын кызыгууларында, турмуштук тажрыйбасында жана баалуулукка багытталышында калыптанат;
- башкаруучулук маданияттын кесиптик деңгээли өзүнө окуу, илимий, педагогикалык, усулдук жана башка сапаттардын

- маалыматтардын, окутуу каражаттарынын, кесиптештери менен иштей билүүсүн жана окуучулар менен мамилелешүүсүн камтыйт:

Мугалимдин башкаруучулук маданиятынын маңызы баалуулук, окуу-тарбия процессин уюштуруу, башкаруу, жыйынтыктоо ж.б. иш аракеттеринин белгилүү бир натыйжасы сыяктуу айрым-айрым өзгөчөлүктөр менен мүнөздөлөт. Ошол эле учурда башкаруучулук маданиятты мугалимдин жана жамааттын коюлган милдеттерди жүзөгө ашыруу боюнча чеберчилиги, жөндөмү катары кароого болот. Башкаруучулук маданияттын өзгөчө маанилүүлүгү, андан башкаруунун эки деңгээлин бөлүп көрсөтүүгө боло тургандыгында:

1. Администрациялык деңгээл, бул мектепти, анын жамаатынын ишмердигин башкаруу.
2. Педагогикалык процессти башкаруу.

Биздин көз карашыбызда, башкаруу маданияты муундан-муунга өткөрүүчүлүктү жана өз ара шартталууну көздөйт, бул болсо окуучуларды окутууга жана педагогикалык жамааттын өзүнүн өнүгүүсүнө шарттарды түзөт.

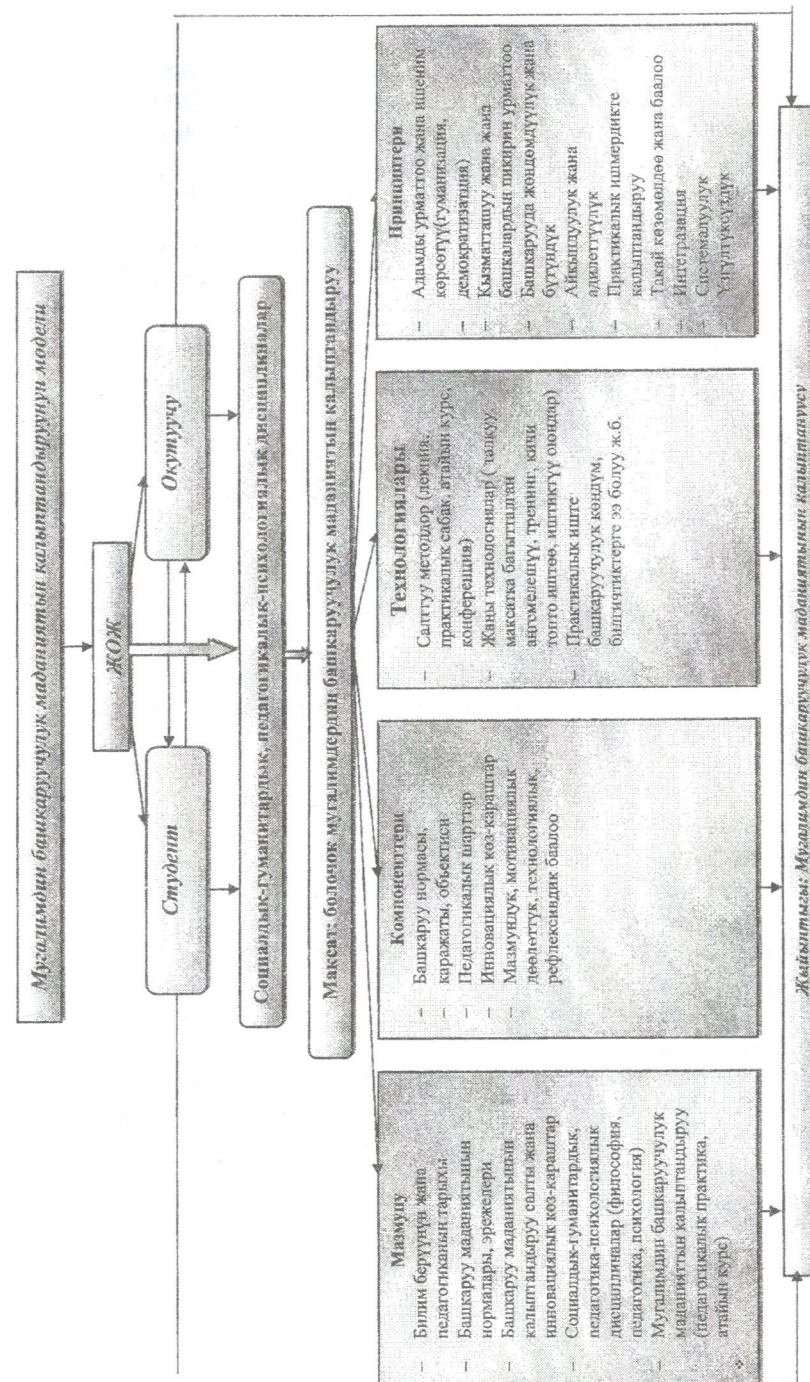
Жогорудагы өзгөчөлүктөрдү эске алып, биз мектептин болочок мугалиминин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу процессинин моделин 4-сүрөттө көрсөттүк.

Мектептин окуу-тарбия процессин башкарууну бир нече аспектиде кароого болот:

- жалпы мектептин ишин башкаруу (директор);
- окуу, окутуу иштерин башкаруу (окуу бөлүмүнүн башчысы);
- тарбиялык (класстык, мектептен тышкаркы) иштерди башкаруу (тарбия иштери боюнча директордун орун басары, социалдык педагог, мектеп психологу ж.б.);
- чарба иштерин башкаруу (чарба иштери боюнча директордун орун басары, ата-энелер комитети);
- мугалимдердин, окуучулардын окуу иштерин жана жүрүм-турумун, инсандык жактан калыптандыруусун башкаруу ж.б.

Мектептин окуу-тарбия иштерин башкаруунун маданиятына ээ болуу үчүн, болочок мугалимдер жогорку окуу жайларда кесиптик жактан атайын даярдыктан өтүүсү зарыл.

Кесиптик ишмердүүлүккө даярдоодо ар бир студенттин инсан катары жекече өзгөчөлүктөрүн жана мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен башкаруучулук маданият боюнча сапаттык даярдыктарга ээ болуусуна керектүү шарттарды, тиешелүү технологияларды пайдалануу керек.

4- сүрөт. Мугалимдин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу модели.

“Болочок мугалимдин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун технологиясы” аттуу экинчи глава болочок мектеп мугалимдеринин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу маселелери менен башкаруучулук жөндөмдөрдү өнүктүрүүдө жогорку окуу жайларынын жана мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу институттарынын ролу ачылып көрсөтүлгөн.

Педагогикалык жогорку окуу жайларында болочок мугалимдерди даярдоо боюнча педагогика, психология, билим берүүнүн менеджменти жана атайын сабактарды окутуунун методикасы ж.б. дисциплиналар окутулат. Болочок мугалимдердин башкаруучулук маданияты жогоруда аталган дисциплиналарды окутууда биз изилдеп жаткан проблема жеткиликтүү каралбайт.

Студенттердин мектептеги башкаруучулук маданиятты толугу менен кабыл алуусу үчүн аларды 1-курстан баштап изилдөө иштерин аткарууга тарттык: илимий ийримдерге, бирикмелерге катышуу, рефераттарды даярдоо жана коргоо, студенттик илимий конференцияларга катышуу, аларды басмадан чыгаруу ж.б. Мында болочок мугалимдер башкаруучулук маданиятты өзүнүн болочок кесибинин маанилүү компоненттеринин бири экендигин аңдап түшүнөт.

Мектеп иш практикасы көрсөткөндөй, мугалимдин өз кесиптештери, ата-энелер жана окуучулар менен болгон мамилелери кесиптик милдетти түшүнүүгө, жоопкерчиликти сезүүгө негизделип, педагогикалык маданияттын маңызын түзөт. Бул мамилелер көбүнчө чектен ашпоону сактоодон, педагогикалык аракетти аң-сезимдүү түрдө өлчөмдөөдөн жана аларды көзөмөлдөөдөн куралат. Башкаруу маданияты өзүн алып жүрүүнүн туура тандалган тактикасында, натыйжаны алдын ала көрө билүүдө, балдарга педагогикалык таасир этүүнүн туура келген стилин, тонун, убактысын жана жайын тандоодо, ошондой эле аракеттерди өз убагында оңдоп-түзөөдө байкалат.

Буга байланыштуу мектеп мугалиминин педагогикалык тактын башкаруучулук маданияттын элементи катары окуп кароо зарыл. Мугалимдин маданиятынын жана тактынын негизги түзүүчүлөрү катары төмөнкүлөрдү атасак болот:

- окуучунун инсанын сыйлоо жана ага туура талаптарды коюу;
- ишмердүүлүктүн бардык түрүндө окуучулардын өз алдынчалуулугун өнүктүрүү жана алардын ишин педагогикалык жактан жетектөө;
- окуучунун психологиялык абалына көңүл бөлүү, талаптардын туура жана удаалаш болуусу;
- окуучуларга ишеним көрсөтүү жана алардын окуу жетишкендиктерин системалуу түрдө текшерүү;
- окуучуну ишке кызыктыра билүү, ага гумандуу мамиле жасоо;

- окуучуларга мамиле жасоодо оор басырыктуу болуу жана өзүн кармай билүү;
- текеберчил эмес принципалдуулук;
- окуучуларга көңүл бөлүү жана этият, аяр мамиле жасоо;
- окуучулар менен окуу жана эмоциялык мүнөздөгү мамилелерди айкалыштыруу.

Практикалык сабактарда жана педагогикалык практика учурунда Ош мамлекеттик университетинин студенттери башкаруучулук маданият боюнча белгилүү бир көндүмдөргө ээ болушту, уюштуруу маселелери, пландаштыруу жана иш кагаздарын жүргүзүү менен таанышышты. Бул иш чаралардын жүрүшүндө студенттер башкаруу процессинде дайыма кер байланышка муктаж экенине ынанышат.

Мектептин педагогикалык жамаатынын жана анын жетекчилеринин башкаруучулук маданиятынын калыптануусунда жана өнүгүүсүндө квалификацияны жогорулатуу институттары чоң роль ойнойт. Бул билим берүү мекемелери башкаруунун сапаты, биринчи иретте, мектеп мугалимдеринин эмгек ишмердүүлүгү жана башкаруучу топтун кесипкөйлүүлүгү жана компетенттүүлүгү менен аныкталат.

2007-2013-жж. Оштогу мугалимдердин билимин өркүндөтүү институтунда мугалимдердин квалификацияны жогорулатуу курстарында уюштуруучулук-башкаруучулук маданиятка өзгөчө көңүл бурулду. Ал үчүн курстардагы сабактарда угуучулар менен уюштуруучулук-башкаруучулук маданияттын тышкы жана ички белгилери аныкталды жана бааланды. Мында: максаттарды, проблемаларды (милдеттерди) коюу, билим берүү процессинин катышуучуларынын административдик жана усулдук маданиятынын функциялары аныкталышы көрсөтүлдү. Семинардык жана практикалык сабактарда угуучулар менен теориялык жана практикалык тажрыйбага талдоо жүргүзүлүп, мектеп жетекчилери менен мугалимдердин башкаруучулук маданият боюнча ишмердүүлүгүн баалоонун негизги критерийлери бөлүп көрсөтүлдү.

“Билим берүүдөгү менеджмент” курсунда угуучуларга башкаруучулук маданият мектептин ийгиликтүү иштөөсүнүн маанилүү түзүүчүлөрү экендиги жана педагогикалык жамаатты коюлган максаттарга жетүүгө үндөөгө, демилгени өбөлгөлөөгө, кызматкерлердин өз ара түшүнүүсүн камсыз кылууга, бардык жетекчилер үчүн жалпы болгон карым-катнашты, инсан аралык мамиле нормаларын түзүүгө мүмкүнчүлүк берүүчү натыйжалуу курал экендиги жөнүндө материал берилет.

Мугалимдердин жана мектеп жетекчилеринин башкаруу маданиятын калыптандырууну мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу курстарында жүргүзүү натыйжалуу, анткени жогорку окуу жайларда окутулуучу окуу дисциплиналарды (педагогика, психология, социология,

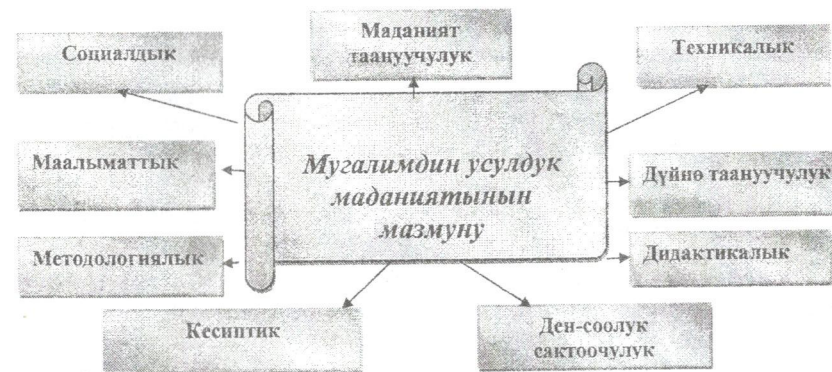
экономика негиздери ж.б.) үйрөтүүдө болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын өнүктүрүү маселелерине жеткиликтүү көңүл бурбай келе жаткандыгы менен байланыштуу.

Курстун угуучулары кызматташуу, социалдык адилеттүүлүк, жекече мамиле жасоо принциптерин жүзөгө ашырууну жакшы талдай билүүлөрү керек. Мектептеги башкаруу маселелерин чечүү мугалимдин жакшы жолго коюлган усулдук ишсиз мүмкүн эмес. Усулдук иш башкаруучулук процесстерге олуттуу таасир эте алат. Башкаруунун бул факторунун баалуулугу, анын күнүмдүк же убактылуу башкаруучулук командалар деңгээлинде эмес, педагогикалык ишти сапаттуу өркүндөтүү аркылуу иштешинде турат. Андыктан, мектеп мугалимдеринин квалификациясын жогорулатуу курсунда усулдук иштердин системасы, мектепти башкаруунун бүтүндөй түзүмү катары түшүнүүгө жана түзүүгө көңүл бурулат. Мектептин усулдук ишинин системасына максаттар, милдеттер, усулдар, каражаттар, шарттар ж.б. компоненттер кирет (5-сүрөт).

5-сүрөт. Мектептеги усулдук иштер системасы жана анын компоненттери.

Мектептеги усулдук иштин маңызын жана ролун түшүнүү үчүн мектептин усулдук иши менен педагогикалык кадрлардын квалификациясын жогорулатуу курстарынын ортосунда ар дайым тыгыз өз ара байланыштын болушу зарыл. Ал эле эмес, усулдук иш мектептин ички башкаруу системасына кирет, ал эми анын ишин жакшыртуу мектеп окуучуларынын өнүгүүсүнө түздөн-түз таасирин тийгизет. Мугалимдин башкаруучулук ишмердүүлүгүн калыптандыруу жана өнүктүрүү процесси үзгүлтүксүз жана системалуу жүргүзүлүшү зарыл. Ал биздин көз карашыбызда, төмөндөгүдөй компоненттерден турат (6-сүрөт).

6-сүрөт. Мугалимдин усулдук маданиятынын мазмуну.

“Болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу боюнча педагогикалык экспериментти уюштуруу жана анын жыйынтыктары” – деп аталган үчүнчү главада практикалык жактан тиешелүү сунуштар даярдалып, мугалимдин башкаруучулук маданиятынын калыптанышына өбөлгө түзүүчү негизги усулдар, ыкмалар жана каражаттар аныкталды. Негизги тыянактар менен жоболорго тиешелүү түзөтүүлөр жүргүзүлдү.

Мектеп ишинин практикасында башкаруучулук маданият проблемасын окуп-үйрөнүү жана талдоо окуу процессинин жогорку өндүрүмдүүлүгү мугалимдер менен мектеп администрациясынын ортосундагы мамилелерден көз каранды экендигин көрсөттү. Бул бизди мектепте жагымдуу шарттардын билим берүү процессине тийгизген таасирин эксперимент жолу менен текшерүү жана алардын негизги параметрлерин аныктоо жөнүндөгү ойго түрттү. Эгерде администрация мугалимдерге көбүрөөк ишеним көрсөтсө, негизги көңүлдү педагогикалык коллективде жагымдуу өз ара мамилелерди түзүүгө бурса, мектептеги окуу процессинин сапаты жана окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнүн деңгээли жогоруларын эксперимент көрсөттү. Бул маселе констатациялык эксперимент учурунда башкаруучулук маданияттын абалын аныктоо жолу менен чечилди. 2007-жылы Ош, Жалал-Абад жана Баткен областтарынын шаар жана айылдарынан келип, Оштогу мугалимдердин билимин өркүндөтүү институтунда квалификацияны жогорулатуу курстарынан өтүп жаткан 68 мугалимди сурамжылоо алардын башкаруучулук маданият боюнча билим деңгээли жетишсиз экендигин көрсөттү. Анын ичинен шаар мектептеринин мугалимдери 25, айыл мектептеринин – 43. Экспериментке тажрыйбалуу жана стаждуу мугалимдер катышты. Анкетанын жыйынтыгы 1-таблицада чагылдырылды.

1-таблица. – Башкаруучулук маданияттын калыптануу деңгээли.

№	Деңгээлдер	Шаар мектептеринин мугалимдери		Айыл мектептеринин мугалимдери	
		саны	%	саны	%
1	Жогорку деңгээл	3	12	2	4,6
2	Ортоңку деңгээл	14	56	15	35
3	Төмөнкү деңгээл	8	32	26	60,4
	Баары	25	100	45	100

1-таблицадан мектеп мугалимдеринин башкаруучулук маданияты боюнча шаардыктарга караганда айылдыктардын билим деңгээли кыйла төмөн экени көрүнүп турат. Ошентип айылда иштеген мугалимдердин ичинде башкаруучулук маданиятынын төмөнкү деңгээли 60,4 % болсо, шаардыктарда 32 %, 68 сурамжыланган мугалимден 56 % гана орто жана 12 % жогорку деңгээлде башкаруучулук маданиятка ээ, ал эми калган 32 % төмөнкү деңгээлди көрсөттү.

Айылдык мектептердин мугалимдеринин мындай абалынын негизги себептеринин бири болуп маалыматтын жетишсиздиги, алардын карьерага болгон мотивациясынын жоктугу эсептелет.

Ушул кырдаалды эсепке алуу менен, биз айылдык жана шаардык мектептердин мугалимдерин экспериментке тарттык. Бул үчүн оозеки аңгемелешүү өткөрүлдү, кошумча атайын курстар уюштурулду жана мугалимдер үчүн анкета жүргүзүлдү.

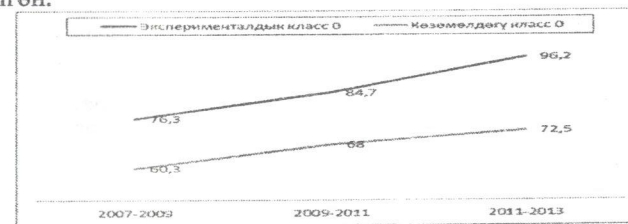
Болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын активдештирүүгө бүтүрүүчү курстарда окуу процессин оптималдаштыруу маселелерине, мугалимдин уюштуруучулук, башкаруучулук жана баалоочулук иш-аракеттерине байланышкан “Башкаруучулук маданият” боюнча атайын курстун окулушу да өбөлгө түзөт.

Студенттерден түзүлгөн эксперименттик жана контролдук тайпаларда зачеттук-сынактык сессия мезгилинде жетишүү статистикасы жүргүзүлүп, кесиптик сапаттардын өсүү динамикасы эсептелди. Сынакта “эң жакшы” жана “жакшы” деген баа алган студенттердин пайызы эсептелинди.

Педагогикалык эксперименттин максаты изилдөө гипотезасын жана теориялык натыйжалардын аныктыгын тастыктоо же четке кагуу, б.а. болочок мугалимдерде башкаруучулук маданиятты калыптандырууга байланыштуу сунушталып жаткан таасир этүү көбүрөөк же азыраак натыйжалуу экендигин негиздөө болду. Бул үчүн бир эле объектиге (мисалы, студенттер группасында) карай колдонулуп жаткан нерсе педагогикалык салттуу таасир этүүгө салыштырмалуу башка натыйжаларды берет.

Мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу курстарынан өткөн мугалимдер иштеген класстардын окуудагы жетишкендиктерин талдоо мугалимдин окуу процессин башкара билүүсү окуу процессине

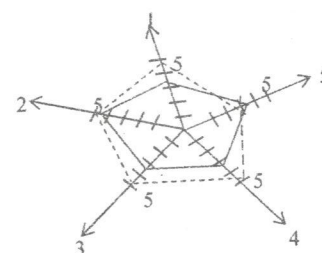
позитивдүү таасир этерин көрсөттү. Ошентип, окуу жылдары боюнча Ош шаарынын К. Маркс атындагы № 2 орто мектебинин эксперименттик жана контролдук класстарындагы жетишүүнүн өсүү динамикасы 7-сүрөттө көрсөтүлгөн.

7-сүрөт. Эксперименталдык жана көзөмөлдөөчү класстардагы окуучулардын жетишүү динамикасы.

Группалардын кураторлору менен биргеликте экспериментти андан аркы кеңейтүү боюнча бир катар узак мөөнөттүү программалар каралды. Алардын ичинде контролдук группага салыштырмалуу эксперименттик группанын канча бүтүрүүчүсү мектептерге же билим берүү мекемелерине жумушка орношкон боюнча программа.

Алынган билимдерди пайдалануу билгичтигин айкындоо үчүн биз студенттердин төмөндөгү параметрлерине талдоо жүргүздүк: студенттердин билим жетишүүсү, сабакка катышуусу, зачет-сынактык сессиянын жыйынтыгы ж.б. Контролдук группа катары Ош мамлекеттик университетинин педагогика факультетинин 3-курсунан 46 студент алынды. Эксперименттик группага филология факультетинин 53 студенти киргизилди.

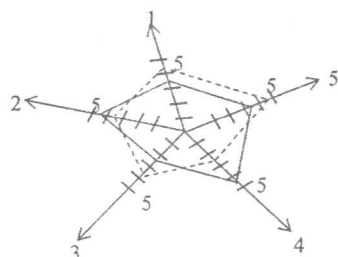

- К – контролдук группалар
- Э – эксперименттик группалар
- октордун мааниси:
- 0₁ – жетишүү
- 0₂ – катышуу
- 0₃ – практика
- 0₄ – сессиянын натыйжалары
- 0₅ – кесипке ыңгайлашуу

8-сүрөт. Студенттердин экспериментке чейинки негизги көрсөткүчтөрү.

Эксперименттик группадагы студенттерге башкаруучулук маданият боюнча атайын курс окулган, педагогикалык практиканын алдында семинарлар өткөрүлдү.

2008-2009-окуу жылындагы жайкы зачеттук-сынактык сессиянын жыйынтыгы боюнча студенттер тууралуу жыйналган материалдар жана аларды беш баллдык система боюнча баалоо төмөндөгүнү көрсөттү (8,9-сүрөттөр):

К – контролдук группалар
Э – эксперименттик группалар
октордун мааниси:
0₁ – жетишүү
0₂ – катышуу
0₃ – практика
0₄ – сессиянын натыйжалары
0₅ – кесипке ыңгайлашуу

9-сүрөт. Студенттердин эксперименттен кийинки негизги көрсөткүчтөрү.

Аныктоочу эксперимент 2007-2008-окуу жылында Ош мамлекеттик университетинин педагогика факультетинин 4-курсунда өткөрүлдү (2-таблица).

2-таблица. Болочок мугалимдердин башкаруучулук даярдыгынын көрсөткүчтөрү

Болочок мугалимдердеги башкаруучулук даярдыктын критерийлери	Төмөнкү деңгээл		Ортоңку деңгээл		Жогорку деңгээл	
	Группалар					
	Контрол.	Эксперим.	Контрол.	Эксперим.	Контрол.	Эксперим.
	%		%		%	
Мектепти башкаруу боюнча теориялык билимдери бар	69,8	75,4	24,1	28,3	6,1	6,3
Окуу процессин башкаруу боюнча теориялык билимдери бар	64,6	68,9	30,2	31,9	5,2	5,2
Мектепти башкаруу боюнча практикалык көндүмдөрү бар	67,2	69,4	27,6	32,2	5,2	7,4
Окуу процессин башкаруу боюнча практикалык көндүмдөргө ээ	77,2	78,8	17,9	23,2	4,9	5,0
Студенттерди деңгээлдерге бөлүштүргөндөгү орточо билими	69,7	76,6	24,9	31,4	5,4	7,9

3-таблица. Студенттердин башкаруучулук маданиятка ээ болуу деңгээлдерди.

Деңгээлдер	Контрол	Эксперимент	Пайыздык өсүш
Төмөнкү	69,7	76,6	6,9
Ортоңку	24,9	31,4	6,5
Жогорку	5,4	7,9	2,5
Жалпы пайыздык өсүш			15,9

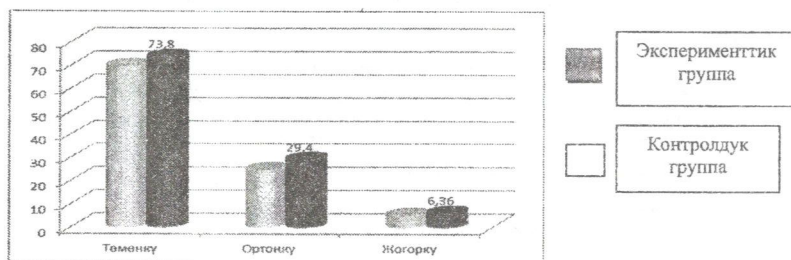
Төртүнчү курстун студенттеринин башкаруучулук маданиятынын деңгээлин төрт критерий боюнча мүнөздөгөн 2-таблицадан көрүнүп тургандай, контролдук группалар төмөнкү деңгээлдеги теориялык билими бар студенттер 69,8% ды түзсө, ортоңку деңгээл – 24,1%, жогорку деңгээл – 6,1%. Ушул эле көрсөткүчтөр эксперименттик группада төмөнкүчө: төмөнкү деңгээл – 75,4%, ортоңку деңгээл – 28,3%, жогорку деңгээл – 6,3%.

Окуу процессин башкаруу боюнча теориялык билимдерге ээ болуу критерийи төмөнкүчө: контролдук группада төмөнкү деңгээл 64,6% ды түзсө, ортоңку деңгээл – 30,2, жогорку деңгээл – 5,2%. Эксперименттик группада болсо, төмөнкү деңгээл 68,9% ды түзсө, ортоңку деңгээл – 31,9 %, жогорку деңгээл – 5,2%.

Мектепти башкаруу боюнча практикалык көндүмдөргө ээ болуу критерийи боюнча контролдук группада төмөнкү деңгээл – 67,2%, ортоңку деңгээл – 27,6%, жогорку деңгээл – 5,2%. Ошол эле учурда эксперименттик группада төмөнкү деңгээл 69,4%ды түзсө, ортоңку деңгээл – 32,2%, жогорку деңгээл – 7,4%.

Төртүнчү критерий – окуу процессин башкарууда практикалык көндүмдөргө ээ болуу боюнча аныктоочу эксперимент төмөнкүлөрдү көрсөттү: контролдук группада төмөнкү деңгээл – 77,2%, ортоңку деңгээл – 17,9%, жогорку деңгээл – 4,9%. Эксперименттик группада төмөнкү деңгээл 78,8% ды түзсө, ортоңку деңгээл – 23,2%, жогорку деңгээл – 5,0%.

Ошентип, эксперименттик жана контролдук группалардагы студенттердин теориялык жана практикалык билим деңгээлин салыштыруу көрсөтүп тургандай, алар бири биринен кескин айырмаланат. Чындыгында, студенттерди деңгээлдерге бөлүштүргөндөгү орточо билимин талдоо көрсөткөндөй, төмөнкү деңгээл: контролдук группада – 69,7%, эксперименттик группада – 76,6%.; ортоңку деңгээл: контролдук группада – 24,9%, эксперименттик группада – 31,4%.; жогорку деңгээл: контролдук группада – 5,4%, эксперименттик группада – 7,9%, б.а. жалпы орточо көрсөткүч 14,2% га жогору. Бул 10-сүрөттөн даана көрүнүп турат.

10-сүрөт. Студенттердин башкаруучулук маданиятка ээ болуусунун динамикасы.

ИЗИЛДӨӨНҮН НЕГИЗГИ ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ

Жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн натыйжасында төмөндөгүдөй корутундулар жасалды:

1. Болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу теориялык жана методикалык жактан изилденди, анын учурдагы абалы талдоого алынды. Теориялык-методикалык талдоонун жыйынтыгында изилдөөлөр башкаруучулук маданияттын жана ишмердүүлүктүн маңызы жана спецификасы жөнүндө илимий көз карашты олуттуу тереңдетүүгө мүмкүндүк берди. Анын негизинде “башкаруучулук маданият” түшүнүгү, анын түзүмү жана мазмуну такталды.

2. Билим берүү мекемелеринин иш практикасы менен таанышуу, мектеп мугалимдеринин жана администрациясынын арасында изилдөө жүргүзүү бул проблеманын абалын мындан ары өркүндөтүүгө шарт түздү. Мунун өзү жогорку окуу жайлардын студенттеринин жана мугалимдердин билимин жогорулатуу курсуна келген угуучулардын, башкаруучулук ишмердүүлүккө байланыштуу билимдерин, көндүмдөрүн арттырууга негизги шарттарды аныктоого мүмкүнчүлүк берди. Анын негизинде болочок мектеп мугалимдеринин башкаруучулук маданиятынын калыптанышы моделдештирилди.

3. Изилдөөнүн жыйынтыгы катарында болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу боюнча илимий жактан негизделген методикалык көрсөтмөлөр, сунуштар эсептелет. Алар билим берүү мекемелеринде эмгектенген педагогдорго башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун ыкмаларын, каражаттарын натыйжалуу иштеп чыгууга мүмкүнчүлүк бере алат.

4. Педагогикалык эксперименттин жыйынтыгынын негизинде мектеп мугалимдеринин башкаруучулук маданиятынын компоненттери, модели, деңгээлдери жана аларды баалоонун негизги критерийлери иштелип чыкты.

5. Педагогикалык кадрларды даярдаган жогорку окуу жайларда социалдык суроо- талаптарга шайкеш келген принциптерге негизделген окуу-тарбия процессин уюштуруунун формалары, методдору, каражаттары иштелип чыкты жана мектеп практикасына киргизилди. Иштелип чыккан технологиялардын, методикалык сунуштардын натыйжалуулугу, педагогикалык эксперимент аркылуу текшерилди жана тиешелүү жыйынтыктар алынды.

Практикалык сунуштар. Өткөрүлгөн изилдөөнүн негизинде жалпы билим берүүчү мекемелердин жетекчилери үчүн мектепти башкаруунун сапатынын жогорулашына бир кыйла таасир эте турган төмөнкү сунуштарды беребиз:

- ар бир мектепте башкаруучулук маданиятты калыптандыруу жана өнүктүрүү боюнча иш чараларды иштеп чыгуу;
- мугалимдердин сунуштарына жана жаңылыктарды киргизүүсүнө позитивдүү мамиле жасоо. Аларды колдоо жана кубаттоо боюнча чараларды иштеп чыгуу;
- уюштуруучу жана башкаруучу айлана-чөйрөнүн тышкы аспектилерине өзгөчө көңүл буруу;
- эң эле маанилүү башкаруучулук нормаларды, салттар менен жолдорду түшүнүүгө жана жайылтууга аракет жасоо;
- мезгил-мезгили менен мектептин жамаатынын башкаруучулук маданиятын жогорулатуунун прогрессивдүү ыкмаларын талкуулоо жана жайылтуу.

Диссертациянын негизги мазмуну төмөндөгү эмгектерде чагылдырылган:

1. Матикеев Т.К. Мектеп мугалимдеринин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу [Текст] / Т.К. Матикеев // Известия. Вузов. – 2009. – №10. – 126-127-бб.
2. Матикеев Т.К. Информационное обеспечение как фактор повышения качества образования [Текст] / Т.К. Матикеев // Абу Райхон Беруний ТашГТУ. – 2010. – №2. – С. 78-82.
3. Матикеев Т.К. Мектепти башкаруунун маңызы жана мазмуну [Текст] / Т.К. Матикеев // Известия. Вузов. – 2009. – №10. – 153-154-бб.
4. Матикеев Т.К. Мугалимдин педагогикалык этикасы жана такты [Текст] / Т.К. Матикеев // Социальные и гуманитарные науки. – 2010. – №5,6. – 188-190-бб.
5. Матикеев Т.К. Формирование управленческой культуры у учителей школ в системе переподготовки педагогических кадров [Текст] / Т.К. Матикеев “И.Разаков – мамлекттик ишмер жана улуу инсан” аттуу, анын 100 жылдык мааракесине арналган илимий-практикалык конференция ОшМУ // Вестник ОшГУ. – 2010. – №4. – С. 139-141.

6. Матикеев Т.К. Окуучунун личносту менен класс коллективин үйрөнүү жана психолого-педагогикалык мүнөздөмөнү түзүү [Текст]: усулдук колдонмо Т.К. Матикеев, Д. Жолдошбаев. – Ош: ОшМУ, 2010. – 92 б.
7. Матикеев Т.К. Ош мамлекеттик университетинин студенттеринин педагогикалык практикаларын өткөрүү боюнча Жобо [Текст]: усулдук колдонмо Т.К. Матикеев, М. Алтыбаева. – Ош: ОшМУ, 2011. – 25 б.
8. Матикеев Т.К. Личность руководителя школы в условиях современной инновации [Текст] / Т.К. Матикеев, Е.Е. Син // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2011. – №5. – 251-254-бб.
9. Матикеев Т.К. Алгоритмическая модель обучения в вузе [Текст] / Т.К. Матикеев // Наука и новые технологии. – 2011. – №5. – С. 239-240.
10. Матикеев Т.К. Окуучунун жана анын коллективин изилдөө [Текст] / Т.К. Матикеев // "Эгемендүүлүк Кыргызстандын туруктуу өнүгүүсүнүн көйгөйлөрү жана келечеги" аттуу Кыргыз Республикасынын 20 жылдыгына арналган илимий-практикалык конференциясы. И. Арабаев атындагы КМУ жарчысы – 2011. – №3. – 219-221-бб.
11. Матикеев Т.К. К вопросу о сущности содержания управленческой культуры [Текст] / Т.К. Матикеев, Т. Сияев. – Вестник ЖАГУ. – 2012. – №26. – С. 222-225.
12. Матикеев Т.К. Некоторые аспекты отражения управленческой культуры в научно-педагогической литературе [Текст] / Т.К. Матикеев // Высшая школа в Казакстане. – 2012. – №3. – С. 126-127.
13. Матикеев Т.К. Болочок мектеп жетекчилеринин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу усулдары жана ыкмалары [Текст] / Т.К. Матикеев, Ж. Каниметов // Ж. Баласагын атындагы КУУнун Жарчысы. – 2013. – №1. – 343-347-бб.

Матикеев Талантбек Курманалиевичтин 13.00.01 – «жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы» адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алуу үчүн жазылган “Педагогикалык кадрларды даярдоо системасында болочок мектеп мугалимдеринин башкаруу маданиятын калыптандыруу” аттуу диссертациялык ишинин

РЕЗЮМЕСИ

Түйүндүү сөздөр: башкаруучулук ишмердүүлүгүнүн өзгөчөлүктөрү, башкаруучулук маданият, башкаруучулук маданияттын деңгээлдери, башкаруучулук компетенттүүлүк, маданият калыптандыруу модели, өнүгүү проблемасынын абалын аныктоо, педагогикалык технология, компоненттерди калыптандыруу деңгээли, башкаруучулук маданияттын калыптандыруу критерийлери.

Изилдөөнүн объектиси: ЖОЖдо болочок мектеп мугалимдеринин башкаруучулук маданиятын калыптандыруу.

Изилдөөнүн максаты: педагогикалык жогорку окуу жайларда болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун теориялык-методологиялык негиздерин илимий жактан негиздөө жана аны өнүктүрүүнүн мазмунун, моделин, шарттарын жана негизги компоненттерин аныктоо.

Изилдөө усулдары: байкоо, аңгемелешүү, анкета, педагогикалык (текшерүүчү жана калыптандыруучу) эксперимент, математикалык-статистикалык усулдарды колдонуу менен сандык жана сапаттык салыштыруу, талдоо жүргүзүү.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык маанилүүлүгү:

- болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын өнүктүрүүнүн мазмуну илимий-практикалык негиздери, аларды уюштуруудагы кемчиликтердин мүнөзү, себептери аныкталды;
- ЖОЖдогу студенттердин башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун модели иштелип чыкты жана аны өнүктүрүүнүн дидактикалык системасынын өзгөчөлүктөрү теориялык жактан негизделди;
- инсанга багытталган окуу-тарбия процессине негизделген болочок педагогдордун башкаруучулук маданиятын калыптандыруунун деңгээлдеринин көрсөткүчтөрү жана аны баалоонун критерийлери иштелип чыкты.

Изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү. Болочок мугалимдердин башкаруучулук маданиятын калыптандырууга автор тарабынан сунушталган педагогикалык каражаттарды, технологияларды, атайын курстун программасын жана методикалык сунуштарды педагогдорду даярдаган Жогорку окуу жайлардын окуу-тарбия процессинде, мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу курстарын уюштурууда пайдаланууга болот.

Т. Матикеев

РЕЗЮМЕ

диссертационной работы Матикеева Талантбека Курманалиевича на тему «Формирование культуры управления у будущих учителей школ в системе подготовки педагогических кадров» по специальности 13.00.01 - общая педагогика, история педагогики и образования, представленной на соискание ученой степени кандидата педагогических наук.

Ключевые слова: особенности управленческой деятельности, управленческая культура, уровни управленческой культуры, управленческая компетентность, модель формирования культуры, определение состояния проблемы развития, педагогическая технология, уровень формирования компонентов, критерии сформированности управленческой культуры.

Объект исследования: формирования управленческой культуры будущих учителей в вузе.

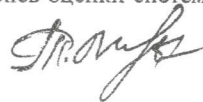
Цель исследования: теоретическое обоснование сущности и процесса функционирования системы повышения квалификации учителей школ, направленного на формирование управленческой культуры учителей и руководителей школ и апробация применения ее в действующей системе дополнительного профессионального и самостоятельного образования.

Методы исследования: для решения поставленных задач и проверки начальных проектов был использован комплекс взаимодействующих методов исследования: анализ философской, психологической, педагогической и другой литературы; самооценка и метод наблюдения за самооценкой, собеседование, проведение анкетирования и тестирования, сравнение и анализ методов администрирования и оценки результатов работы учителей школ; констатирующий и формирующий эксперименты.

Научная новизна и теоретическая значимость исследования:

- определены научно-практические основы и содержание развития «управленческой культуры» будущих учителей, а также характер и причины недостатков в организации последнего;
- разработана модель формирования управленческой культуры студентов вуза и теоретически обоснованы особенности дидактической системы формирования управленческой культуры у студентов вузов;
- выработаны критерии оценки и показатели уровня развития «управленческой культуры» будущего педагога в личностно-ориентированном обучении;

Практическое значение исследования заключается в содействии его результатов улучшению профессиональной деятельности учителей, направленности на повышение эффективности процесса повышения квалификации учителей школ, в определении способов и средств формирования управленческой культуры учителей школ, в разработке и апробации критериев оценки системы повышения квалификации учителей.

RESUME

of the thesis of Matikeev Talantbek Kurmanalievich on the topic: "Shaping a management culture of school teachers in the system of training school personnel" by the specialty: 13.00.01 - general pedagogy, history of pedagogy and education - for the degree of candidate of pedagogical sciences.

Keywords: management peculiarities, management culture, degrees of management culture, management competence, model of culture formation, definition of the development issue status, education technology, component development, criteria for management culture development.

Object of study: a method of formation of a management culture of future school teachers.

Research objective: theoretical justification of the system of professional development of school teacher, aimed at shaping a management culture and its application in the current system of additional professional development and self-education.

Research methods: to solve the task set up and verify the initial project we have used a range of methods such as: philosophical, psychological, educational and other literature analysis, self-assessment and self-assessment method of observation, interviewing, conducting surveys and testing, comparison and analysis of methods of administration and evaluation of school teachers, experiments on statements and shaping.

Scientific novelty and theoretical significance of the research:

- defined scientific and practical basis and content development "management culture" of future teachers, and the nature and causes of shortcomings in the organization of the latter;
- developed model of managerial culture of university students and theoretically proved particularly didactic system of formation of administrative culture university students;
- developed evaluation criteria and indicators of the level of development of "management culture" of the future teacher in student-centered learning;

The practical significance of the study is that it can contribute to the improvement of teacher's professional activity, aimed at increasing the effectiveness of teacher training institutions, identifying ways and means of shaping the management culture of school teachers, developing and testing of evaluation criteria of teacher training.

